

Część II

„Etnografia Polska”, t. XXI z. 1

WITOLD DYNOWSKI

SYMPOZJUM Z BADAŃ NAD KULTURĄ I SPOŁECZEŃSTWEM MONGOLII 15 GRUDNIA 1975 ROKU

Jakkolwiek pierwsze kontakty przedstawicieli naukowców polskiego pochodzenia z mongolską nauką i naukową wiedzą o Mongolii dadzą się odnieść już do drugiej połowy XIX stulecia, niemniej o pełniejszym obrazie tych stosunków możemy mówić dopiero po II wojnie światowej. Korzystne bowiem warunki do rozwoju powiązań współpracy naukowej i kulturalnej pomiędzy Polską i Mongolią zaistniały dopiero w ramach PRL i MRL. W oparciu o porozumienia państwowe powstały liczne umowy resortowe a w tym także i umowy pomiędzy PAN i Mongolską Akademią Nauk. Toteż dla zamanifestowania dobrze układających się przyjacielskich stosunków i dla spopularyzowania wyników współpracy naukowo-badawczej polsko-mongolskiej organizowane są specjalne sympozja z okazji kolejnych rocznic państwowych Mongolskiej Republiki Ludowej. W roku 1974 okolicznościowe sympozjum zorganizował Uniwersytet Warszawski, mówiąc ściślej Katedra Mongolistyki tegoż Uniwersytetu, przy udziale Zakładu Etnografii IHKM. Z kolei w roku 1975 organizatorem sesji naukowej poświęconej Mongolii był Zakład Etnografii IHKM PAN, przy walnym udziale Katedry Mongolistyki UW.

Na posiedzeniach przedpołudniowym i popołudniowym wygłoszono 12 referatów. Jako pierwszy zabrał głos prof. dr Stanisław Kałużyński, zapoznając zebranych z wynikami własnego warsztatu naukowego w zakresie studiów nad terminologią występującą w dziedzinie organizacji społecznej dawnych Mongołów (tytuł referatu *O pewnych terminach z zakresu organizacji społecznej dawnych Mongołów*). W kolejnym referacie prof. dr Edward Tryjarski zapoznał zebranych z problematyką mongolistyczną na XVIII stałej sesji Międzynarodowej Konferencji Ałtaistycznej. Wypada podkreślić, że prof. E. Tryjarski, biorąc żywy udział w sympozjach międzynarodowych, również i w kręgu mongolistów polskich najczęściej omawia problematykę i przebieg tych zebrań¹.

¹ Między innymi prof. E. Tryjarski omawia przebieg XXIX Międzynaro-

Interesujący zestaw referatów wygłosili przedstawiciele młodszej generacji mongolistów, przede wszystkim związanych z Katedrą Mongolistyki UW. Mgr Małgorzata Kielkiewicz w referacie pt.: *Problematyka współczesnej nowelistyki mongolskiej* naświetliła kwestie prawie nie znane inteligencji polskiej. Mgr Jerzy Tulisow w referacie *Problemy etnogenezy Mandżurów* sięgnął kluczowego zagadnienia — krystalizowania się ugrupowania plemiennego, które już w XV stuleciu ciężko ważyło na stosunkach politycznych Azji, zwłaszcza na państwowości chińskiej.

Na sympozjum młodsze pokolenie mongolistów z Krakowa było reprezentowane przez mgr. S. Urbańczyka. Wygłosił on referat na temat *Leninowska polityka narodowościowa a współczesne procesy etniczne u ludów mongolskich w ZSRR i MRL*.

Na osobne omówienie zasługują referaty wygłoszone przez doc. Zofię Sokolewicz na temat *Zróżnicowania zachowań w tradycyjnej kulturze pasterzy mongolskich*, następnie dr. Sławoja Szynkiewicza w postaci problemowej refleksji o *Pierwszych badaniach etnograficznych wśród Turgutów*, mgr. Jerzego Wasilewskiego o *Symbolice jurty*, mgr. Lecha Mroza o *Rytmice torguckiego koczowania* i mgr. Iwony Kabzińskiej-Stawarz o *Czasie wolnym i rozrywkach młodzieży*.

Na ten zespół referatów należy spojrzeć poprzez pryzmat cząstkowych wyników wieloletnich badań prowadzonych w Mongolii przez pracowników naukowych Zakładu Etnografii IHKM i Katedry Etnografii UW. Bardziej szczegółowy obraz tych wyników poznajemy poprzez książki i artykuły opublikowane przez uczestników badań w Mongolii, ich publiczne wystąpienia na kongresach, okolicznościowych sesjach, audycjach telewizyjnych i radiowych zarówno w kraju, jak i poza jego granicami. Mówiąc krótko, powojenne kontakty naukowe polsko-mongolskie, zwłaszcza w zakresie etnologii, są dzisiaj w Polsce dobrze zarejestrowane i co więcej w sposób wymierny². Wyraźnie jest tu zarysowana zarówno linia startu, jak i późniejsze kierunki prowadzonych badań. Prowadzą one poprzez studia współcześnie zachodzących zmian tradycyjnej kultury aratów na różnych szczeblach organizacji terytorialnej, od jurty rozrzuconych w głębokim „chudonie” poprzez somony i ajmaki do stołecznego zgrupowania szybko modernizującej się ludności w Ułan-Bator.

W zestawie referatów wygłoszonych na sympozjum kilka tematów nawiązuje do aktualnie prowadzonych badań terenowych wśród Turgutów altajskich. Autor referatu dr S. Szynkiewicz i inicjator badań tego ugrupowania ojrackiego, obecnie zamieszkującego w Mongolii w somonie buł-

dowego Kongresu Orientalistów w Paryżu: *Sto pięćdziesiąt lat po Champollionie*, „Kultura” z 16 września 1973 r.

² Od dziesięciu lat pojawiają się systematycznie relacje z badań i artykuły w czasopiśmie „Etnografia Polska”. Problematyce mongolskiej poświęcono także niektóre zeszyty Biblioteki Etnograficznej oraz w tej samej serii wydano parę pozycji książkowych.

gańskim ajmaku kobdowskiego określa te badania mianem pionierskich. W świetle studiów dotychczasowych (historycznych i językowych), problem torgucki jest rzeczywiście mało zbadany. Od strony zaś etnograficznej problem ten właściwie pozostaje prawie nietknięty. Toteż na przyszłość w pierwotnych zamysłach poznawczych polskiego zespołu pracującego w Mongolii trzeba będzie poszerzyć program badań o studia małych grup etnicznych, koncentrując się oczywiście przede wszystkim na historycznie wytworzonych elementach *diferencia specifica* kultury Torgutów. Na szczególną jednak uwagę będą zasługiwać studia nad etnogenезą tego ugrupowania. Etymologia ludowa bowiem tłumaczy nazwę „torgut” jako człowieka na straży uzbrojonego w lancę. Trzeba przy tym zarejestrować, że być może nazwa „torgut” wywodzi się z występującego w *Tajnej historii* określenia gwardii dziennej Czingisidów. To ogniwo znaczeniowe można chyba połączyć z wnioskiem o genetycznej tożsamości substratu ludzkiego tej gwardii z załóżkiem plemienia Torgutów. W zespole polskich etnologów pracujących w Mongolii utrwała się pogląd, że koncepcja taka ma historyczne analogie i nosi cechy prawdopodobieństwa. Autor referatu, dr S. Szyrkiewicz, nie wyklucza jednak, że „powstała ona późno jako środek integracji dysydentów ojrackich, którzy pragnęli pozostać na marginesie walki o władzę w Dzungarii”.

Poszerzenie działalności badawczej polskich etnologów w Mongolii o studia nad grupą torgucką przyczyniły się także do znacznego wzbogacenia bazy materiałowej do dociekań w innych dziedzinach. W pełni wykorzystał je mgr Jerzy Wasilewski w wysoce interesującej refleksji na temat symboliki jurty.

W wygłoszonym referacie mgr Jerzy Wasilewski stara się dać odpowiedź na pytanie, w jaki sposób mongolska jurta jako wytwór kultury materialnej oraz związane z nią działania i zachowania stają się korelatem postaw emocjonalnych, koncepcji światopoglądowych i treści wierzeniowych. Ukierunkowanie nowatorskiego spojrzenia na jurtę i jej szerokiego znaczenia w całości kulturowej Mongołów, autor referatu podbudował wieloma przykładami, zaczerpniętymi z różnych dziedzin wytwarzania i użytkowania tego wytworu przez aratów.

Z kierunkiem aktualnie prowadzonych prac terenowych przez etnologiczną ekspedycję w Mongolii związany jest również referat mgr. Lecha Mroza. Traktuje on o rytmie torguckiego koczowania. Studia Lecha Mroza nad jedną z najważniejszych dziedzin bytowania mongolskiego i porządkiem ruchów koczowniczych w tym ugrupowaniu etnicznym tworzą dużo cennego materiału nie tylko do poznania specyfiki kulturowej, Torgutów, lecz w zestawieniu z materiałami z rozległych obszarów kraju dają obraz integracji małych grup etnicznych we współczesnym organizmie państwowym całej Mongolii.